

УЭРКЪЫГЪЭМ
ЕХЪЭЛН
ПСАЛЪЭЖЪХЭР

**Уэркыгыэм
ехьэла
псалъэжьхэр**

Пасэрей адыгэпсэхэр хьэриным щынэщхьеймэ, лъа-
ганлэ щыгум къытет Псатхьэм и нурыр щхьэщы-
клэмэ, хэкум гъыбзэ мыухыжыр къыщыlumэ, къи-
нам хэкукъутэр зыущэхунур щыкуэдмэ...

Адыгэхэм хэкур хьэху тхуэзыщлар къытхуэдыджэ
зэпытиц, ди клуэдыжынми хуоплащлэ.

Ди бийм и хьэклэкхьуэклагъэклэ, дыджагъэклэ, залы-
мыгъэклэ, унэлут нэпсеягъэклэ, адыгэхэр я лыгъэ-
клэрэ я хабзэфIклэ зэрыгъэунэхуащ.

1. Уэркъ хашэркъым.
2. Уэркъ хьэщІэ и щІасэщ.
3. Уэркъ и хьэщІэр быдапІэ исщ.
4. ХьэщІэ къашэ щыІэщ уэркъ ишыж щыІэкъым.
*Уэркъым хьэщІэщым зыщІэжьэркъым, и Іуэху
зэфІэкІамэ, и гъуэгу тоувэж. ХьэщІэщыр щтапІэ
ищІыркъым.*
5. Уэркъ зекІуэ и хабзэщ.
6. Уэркъ Іэнэ псынщІэгъэувщ.
Хэпльыхьи хэди ищІкъым жыхуиІэщ.
7. Уэркъ щепсых и тІысыпІэщ.
ТІысыпІэ тыниш лъыхъуэркъым.
8. Уэркъ хьэщІэ кІэлькокІуатэ.
ПщІэ лей хуащІ жсиІэу аращ.
9. Уэркъ хьэщІэ фІэхъус япэ ех.
Хабзэжъу аращ.
10. Уэркъ хьэщІэ бысым унафэ щІоувэ.
11. Уэркъ хьэщІэ Іэсэщ.
12. Уэркъыжъ бысым ихъуэжкъым.
*Сыт хуэдэ мыхъумыщІэ имыльэгъуами, зыгъэгусэ
къыхигъэкІкъым, закъригъащІэркъым.*
13. Уэркъыжъ шхэрейкъым.
ЩышхэкІэ епІэщІэкІкъым, ІэнэухъуэнищІкъым.
14. Уэркъыжъ хьэщІапІэрынэкъым.
ЖэщІищ-махуищ нэхъыбэ искъым
15. Гуащэм уэркъ шауэхэр и дэджэгугъуш.
*Пщы гуащэм и уэршэрэгъури, и щэху Іуэху зехъэри, и
ишхэм итпэсри уэркъыщ.*

16. Уэркъыжъ Іэщэ хуэфІщ.

17. Уэркъ хъэщІэ ныкъуакъуэркъым.

КъыхуащІэмкІэ арэзыщ.

18. Уэркъ хъэщІэ хъуапсэркъым.

Зыгуэрым ехъуапсэми зыкъуигъэщІэнукъым.

19. Уэркъ шыфІ хуэщщ.

ХабзэкІи лІыгъэкІи зэхуэффацэу щытын хуейщ.

20. Зэбийхэм нэмыплъ зэрат фІэкІа, уэркъым
гужьгъэжъ къигъэлъагъуэркъым.

21. Уэркъыжъ ныбжъэгъу пэж къыпхуохъуф, бий
хэплыхъан пхуэхъунущ.

Пури иІэн хуейщ уэркъым.

22. Уэркъыжъ губжъыр зэи гъуазэ ищІкъым.

И губжъыр къигъэлъагъуэркъым.

23. Уэркъыжъым псэзэпылъхъэпІэщ и джатэр
щигъабзэр.

Зауэм щыхахуэщ.

24. Уэркъ гуащэ щхъэщыжщ (и лъыщІэжщ).

*Лей зылъыса гуащэм ирихъэлІэмэ, лъыщІэжыр и тцэм
дельхъэж.*

25. Іуащхъэжъ пщыжъ и хъэдрыхэ «лъахэщ».

26. Уэркъыжъ и пкъыр жьыгъэм абрэмывэ ещІ.

Жьыгъэр къытекІуаами, лІыгъэ гъэтІылъа къуэлъщ.

27. НэпцІщ- бжыфІагъэм и хъэтыркІэ уибг илъ
джатэр.

ЛІыгъэ зыбгъэдэмылър Іэщи хуэныкъуэкъым.

28. Гъуабжэгъуэщу блэлъэт напІэІэтыгъуэкъэ
уэркъыгъэр.

И гъащІэр дэгъэзеигъуэ защІэу, тыншыпІэ

29. Джатэ нэпцыр Іэщэ нэпцІ зэрыхъуу уэркъ
щыІэжкъым.

*Хэку зэхэкъутар гъэрыпІэм исмэ, уэркъ
щыІэжкъым, къэна адыгэрихабзэншагъэм хамэ
джатэпэм ирелъэщІыкІ.*

30. Лъэпкъ гъуазэ хъуну пщым зы къуэ къыщІэнамэ
лІэныгъэр и уэредадэт.

31. Уэркъыжъ ЗекІуэтхъэ и щІасэщ.

32. Уэркъыр батэгъэш гугъэм елІалІэркъым.

33. Жьыбгъэм и пшыналъэр кІыфІым къыхошэІукІ,
уэркъым и джатэр къыхолындыкІ.

*Зауэм хэт уэркъыжъым и япэ зыри зэримыгъэщын
яужь итщ.*

34. Іуэдыщэ къуршыжъхэр мэпсальэ, уэркъ джатэ
мэхъуапсэ.

Лыгъэ гъэнэхуанІэ къелъыхъуэ.

35. Бзылхугъэм и лъагъуныгъэм лъынтхуэ псори
егъэнщІ, уэркъым и джатэ дзитІым лъыпсае
ежэхым и псэр егъэнщІ.

*Бзылхугъэм и лъагъуныгъэри и ІэфІагъри фІыуэ
зэхэзыщІэ уэркъыжъхэр абы зыхуагъэныкъуэти зекІуэ
гъуэгуи теувэхэрт, псэзэпылхъэпІэхэм хуэшэсырт я
джатэхэм я насыпыр къыпахыу. Хэкуи гузэвэгъуэр
къыхъамэ и щхъэщыжакІуэу къагъээзэжти бийи и
гущІыІур я гъуэгуи язауэт.*

36. Тхъэшхуэм къытлгыгъэса зэманым уэркъ
щыщтэркъым.

Апэзы тохъуэ.

38. Пацтыхъ хужьыжъым и топ щхъуантІэжъым
лъыпсаер къезыгъэжэхыр уэркъыжъщ.

Урыс-Адыгэ зауэр (1761-1864гъ.)

«джасур зауэжыкІэ» дызэджэр щекІуэкІым пацтыхъ
хужьыжъым хъэкъ щацІащ и дзэ бжыгъэнишэр адыгэ
шуудзэ мацІэм къызэрыпэмылъэщынур. Арати, топ
щхъуантІэжъхэр куэдур кърашалІэ, абы и жэуану
щолэхъум тес уэркъыжъхэр шыбгъэкІэ дауэгъу
зыхуащІ топыжъхэм.

39. Индыл адрьщІым шызекІуэмэ, Тэн и Іуфэр
къыхъунщІэмэ - зекІуэлІкъэ, уэркъкъэ.

Куэд зылъэгъуа, зи нэгу щІэкІа, илъэс, илъэсщІ гъуэгу
тета, бий куэдым яхуэгъуа зи лыгъэм пцІэ
хуезыгъэщІа, зи джасатэдзэмкІэ куэд зыгъэгъуэлэзахэм
хужалэр. Псалъэм папцІэ, зекІуэ гъуэгужъым
зэдытехъэнухэр куэд зэрыгъэхъуамэ, дзэзешэ гъуазэр
щІэупщІэрт, хэт Индыл адрьщІкІэ шызекІуащи, Тэн и
Іуфэм щыгъуазэми ахэр къыхагъэщхъэхукІти
къэнамкІэ я шу бжыгъэр ирагъэкъути дэишэсыкІхэт.

40. Уэркъыжъ, хабзэжъ къыпхуегъэкІуатэ-
лъхукъуэлІым щытхъу ещІ уэркъыр щигъэуэну.

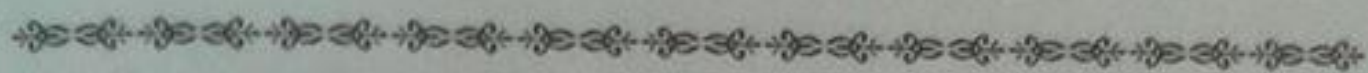
41. Абрэмывзу хъэлъэ, гъащІэ гущІэгъуншэм
къыхуимыкІуэтыр –уэркъщ.

Сыт хуэдэ Іуэху гугъуми къригъэкІуэткъым, хэкІыпІэ
къегъуэт, псэм еблэжкъым жыхуиІэщ.

42. Акъужъым данэпс дамэр ешэщІ - уэркъыжъым
шабзэпсыр ешэщІ.

Борэн жьащэщхуэм и къарум ирегъащэ уэркъым и
шабзэщэ утІытщар. «Мыуэщхъур уэркъ шабзэрыуэщ»

43. Уэркъым и жьэ къримыгъэкӀур лъхукъуэлӀым
махуэ къэс жьэдэлъщ.

44. ЛъхукъуэлӀым и нитӀыр зыхуээшым, уэркъым и
нитӀыр тозашэ.

Уэркъ хъуапсэкъым жыхуиӀэщ.

45. Инжыджыжыыр губжьаш, лъхукъуэлӀыр гузэваш,
уэркъ щауэр щӀэжеикӀаш.

46. Индыл Iуплъэныр лъхукъуэлӀым и гуапэщ,
уэркъым и шы гуартэ зэпрыхупӀэщ.

47. ГъащӀэрлъхукъуэлӀымкӀэнэхугъэщ-уэркъымкӀэ
дэгъэзеигъуэщ.

48. Вагъуэхэр дыщэ шыгъэщ -уэркъыгъэр
дэгъэзеигъуэщ.

49. ЛъхукъуэлӀыр вабдзэм, уэркъыр Iэщэм
хуэIэрыхуэщ.

50. ЛъхукъэлӀым и гуауэр нахуэщ, уэркъым и гуауэр
щэхуш.

51. ЛъхукъэлӀым и теплъэр гъэхэм щӀахъумэ, уэркъым
и теплъэр щӀеуфэ.

52. Къытлыса гъащӀэр лъхукъэлӀым фӀэмащӀэщ,
уэркъым ибжкъым.

*Тхээшхуэм и унафэм хуэарэзыщ, къытэплъэм и щӀыб
хуигъазэкъым жыхуиӀэщ.*

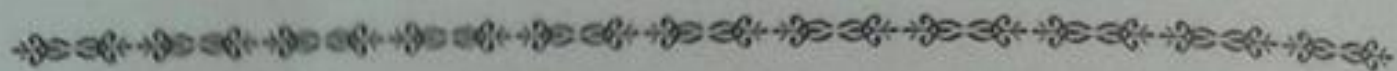
53. Дыгъэр къуохъэж, лъагъуныгъэр мэкӀуэдыж,
уэркъыгъэр къонэж.

54. ЛъхукъуэлӀыр хьэлэмэтым попльэ, уэркъыр
блошэсыкӀ.

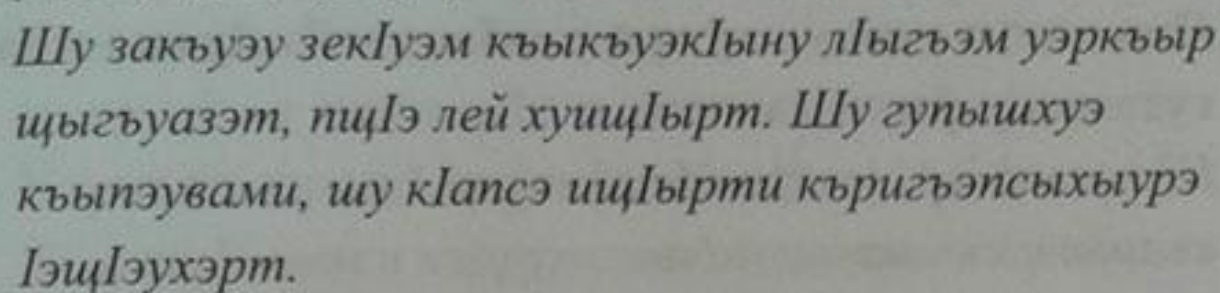
Хьэлэмэтыр фӀэгъэщӀэгъуэну зыкъуигъащӀэкъым.

55. ЩӀэупщӀэ имыIэу къыббгъурышасэр уэркъыш.

56. Пщлэгъуалэ шагъднийжъыр уэркъ уанэ
хуэныкъуэщ.
57. Уэркъым и ныбэр егъэныкъуэри шым и ныбэр
ирегъэкъу.
58. Сонлащлэ жи́лэу уэркъ шы лъэхъа шэскъым.
59. Шы зимылэ уэркъ- дамэзытемыт бгъэ.
60. Дыжъыныгъуэ уэркъ и жьэгъу хъэ шыкъугъкъым.
*Дыжъыныгъуэ уэркъыр уэркъышхуэхэм хабжэ. И
луэхур дауэ къемыклуэкъами, шу гун гъэхъэщлэным
хуэхъэзыриц, хабзэжъым хуэбэлэрыгъкъым.*
61. Уэркъым зы абыкъурэ зы аркъэнрэ илэмэ,
унагъуэщ.
*Зы абыкъуыширэ зы аркъэнрэ уэркъым илэмэ, зеклуэ
ежъэ хъунуц, и насыпри и мылъкури къыпыхынуэрэ
унагъуэу тлэсыжынуц жыхуи́лэщ. Абыкъуышыр
тафэ гъуэгуанэ жыжъэм хуэбэишэщ.*
62. Зи плалэ имыщлэ шымклэ утыку ихъэфыр
уэркъщ.
*Уэркъыр шы мыцлыху шэсми, къеъэлэрыхуэ,
жы́лэдалуэ ещл.*
63. Бланэр жэр щхъэклэ зэрауклыр уэркъышщ.
64. Уэркъым шы хъэхум уэсэпс тригъэхъэркъым.
Уэркъыр шы хъэхум хуосакъ, лей ирихыркъым.
65. Шы дэгъуэм уэркъ уанэ хуэфашщ.
66. Уэркъ тесыклэсм уанэ икъутэркъым.
*Уэркъ шы тесыклэр псоми къащхъэщокл. Зылъагъум
жыжъэу къацлыхут, я хъуапсанлэст, яфлэтелъыджэст,
адыгэхэм тцлэ лей къахуригъэщлм.*
67. Уэ-

69. Уэркъым и шым ижыгур ещӀэж.

70. Фэдэн кланэ уэркь щауэ егъэшэс.

Зауэм Iyt уэркъым лъэрыгъыпсыр фIэкIуэдамэ
(зэпауицIами, ирабзами) гъуэтыгъуэ ихуэмэ, уанэ
къуапэм щихъумэ фэдэн kIancэр лъэрыгъ хуохъу.

71. Уэркъ и лъахъи иши яригъэдыгъуркъым.

72. Уэркъ имыгъусэ лъатэпс иригъапхэркъым.

Бэлэрыгъ зеклүэклэц жыхуулэц.

73. Уэркь езэшми и шым зрегьэгьэпсэху.

74. Уэркыжь уанэгу зрегъэгъуэт.

75. Уэркъыр зытемыса шырэ зимыгъуса лфырэ
щытхъукъым икIи иубкъым.

Зыщымыгъуазэ теисэлъыхъкъым.

76. Уэркъ шы увыла еуэркъым.

77. Шы ныбэпх ехуэхкІэ уэркь епсыхкьым.

78. Узркъым и шыр и гъуджэщ.

79. ШыфIыр уэркъым и ныбжьэгъуфIщ.

80. ШыфIыр еззшмэ, пырхъалэщ

81. ШыфIым уэркь шауэр егъэгушхуэ.

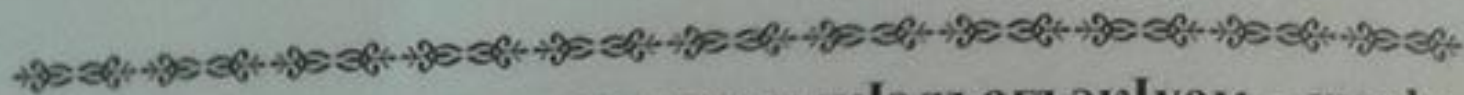
82. Уэркышыбгъэукърилъхьэркъым.

Уэркъым уи щэху шлуатэркъым, уигъэукIытэркъым.

83. Уэркъ шлопщыр шым трикьутэркъым.

Уэркъым и пщІэм щхьэкІэ и псэр етыф.

84. Пщышхуэ ежъэу, шу гуп зыкIэлягъэкIуам – унафэ гузэвэгъуэри поплъэ.

*ЩхъэзыфIэфI унафэ пIащIэгъуэу
къащтэркъымжыхуиIэщ.*

85. Уэркъым и гыбзэр и гум щифыгъщ, зыми зыкъримыгъащIэу.

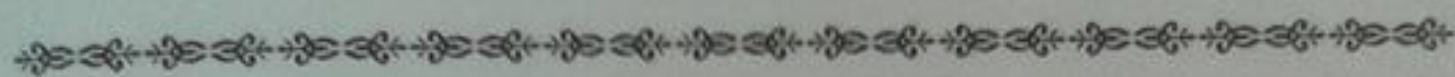
86. Уэркъым и бийр хэплъыхьами, пикIуэту штапIэ ихъэжкъым. *Къыпэплъэм зэман хэха мылъыхъуэжу
йоувалIэ*

87. ЛыпIэ иува уэркъым емрэ фIымрэ зэхегъэкI.

88. Iуэху инкIэ зэувэлIа уэркъхэм я тхъэрыIуэр къару мыухыжщ.

*Зэпэбаш щIэкIахэм е тхъэщIагъ мэзыжъым
фочыпэхэр зыдыхэзышияхэм я тхъэрыIуэр нэгум
къыпхущIэмыгъэхъэн къаруушхуэщ. Тхъэшхуэм абыхэм
я джатэпэм сыщихъумэ жыхуиIэщ. Трам Къэрэбэтыр
и уэрэдми, Анзор Мухъэмэд иришэжъа шу гупым я
хъыбархэми, ди лIыхъужь тхыдэу, илъэс мин куэд зи
ныбжъым, бжыгъэнишэу ущрохъэлIэ а хабзэжъым. КIэ
зимыIэу Хэкум къебгъэрыкIуэ биижь
зэмылIэужьыгъуэхэр Iуплъащ а хабзэжъым и къарум
икIи заригъэцIыхужащ.*

Лы закъуэ щэхур быдэщ, тхъэрыIуэкIэ зэувэлIа уэркъхэм я щэхур – быдапIэщ. Лъэпкъ хабзэнишэхэм я жыIэщ: «Цыхуищым ящIэр щэхукъым». Абы и жэуапщ мы псалъэжъыр. Ар къызэхъулIа адыгэ уэркъ фIэкIа щыIэу сщIэркъым.

90. Джатэдзэм Хэкур шылурылым деж, уэркыыр и кьарукли и акылыкли и щхьэщыжаклуэщ.

УэркьадэзэращI, кьуэзиращIыкI.

Льы тцIэтым и кьаруркьегьэлягьуэ.

91. Уэркыыжь хабзэжь егьэляпIэ пщым егьэбыдэ.

Уэркыыр лэгьунэ щауэкыым, ем илтыхьуаклуэщ, фIым иIэщаклуэщ. Уэркь хабзэщ.

92. Шым уэркь тесыкIэ иIэщ.

93. Уэркыым и шы тесыкIэри и хабзэ зехьэкIэри – хьуапсапIэщ.

Ихьу-илъу, зигьэщIагьуэу, хабзэнишэу дунейм теткыым.

94. Адыгэ уэркыыр уанэгу исыкIэкIэ кьацIыху.

95. Уэркыым и лыгьэр гьэпщкIуащ.

Уэркыым зыхуээфIэмыкI дэхуэхам иль ещIэж.

Леишхуэ кьылысауэ, хуээфIэмыкIыжIауэ, и гур фIэкIуэдауэ зыгуэрым уэркыыр хуэзэмэ, абы иль ищIэжыну уэркь хабзэм кьегьэуэ. Апхуэдэм дэIэпыкьуныр и кьалэнищ уэркыым.

96. Дэхуэха бысымым и насыпыр уэркь хьэщIэм кьыдокIуэ.

Апхуэдэм дэIэпыкьуныр и кьалэнищ уэркыым.

97. Уэркь хьэщIэм бысым хьуэж ищIыркыым.

Уэркыым игу иримыхьын илъягьуми, хуэфациэ тцIэ кьыхуамыщIми закьригьащIэркыым

98. Утыку ихьа уэркыым и псальэр негьэс, щIимыльэфыжу.

99. Джатэпэ зыхуагъэдалъэ хэкум, уэркъ зэбийхэр
зыбгъурегъэшасэ.

*Хэкур гузэвэгъуэ ихуамэ, хэку Іуэху къыдэкІамэ, лъыкІэ
зэбий уэркъхэр зэшым хуэдэу зэбгъурыту зэдозауэр.
Ар зэфІэкІмэ, лъыцІэжым пацэж.*

100. ТхьэрыІуэ зыдэзыщІа уэркъхэр я псэр Іуту
епцІыжынукъым. *ЖиІам емыцІыжыныр уэркъ
хабзэц.*

Пщыжъ-уэркъыжъхэр Іуащхьэ пІалъэ
епцІыжкъым.

*Іуащхьэ пІалъэ зратыр пщыжъ-уэркъыжъц, абы
емыцІыжынри я хабзэц.*

101. Уэркъыр ажалым щыщтэркъым.

102. Хьуржыным илъ шыкІэпшынэм уэркъ уанэ
къуапэ и егъэзыпІэщ.

103. Уэркъым хуэпсалъэкІэ хэку хьумэн къалэныр
щхьэщыкІкъым.

104. Уэркъ псалъэ кІыхь хуэныкъуэкъым.

105. Іэщэ зыгъэбзэфымрэ зи щІыхьым щхьэкІэ зи псэр
зытыфымрэ-уэркъщ.

106. Іуэху ирахьэжъа къагъанэркъым, уэркъ
кІэлыджэркъым.

107. Насыпыншагъэ иным уэркъ
хигъащІэркъым. *Уэркъыр сыт хуэдэ Іуэху гугъуми
дапцэци хуэхьэзыриц.*

Уэркъ бэлэрыгъ зекІуэкІэщ.

108. Пщышхуэм и гупсысэри и Іуэху зехьэкІэри хэкум
епхащ.

И Іэцэ-фацэкІи и шыфІэлІыфэкІи зыхурикъужу зыми
щымыгугъыу и дунейр ехъ

110. ЗекІуэлІхэм я пашэр я гъуазэщ.

111. Шу закъуэ насыпыр – уэркъ хъуапсапІэщ.

112. Шу закъуэ насыпыр уэркъ хэплъыхъа къохъулІэ.

113. Шу закъуэр тегушхуэгъуафІэ ящІыркъым.

114. Уэркъ Іуащхъэ пІалъэ блигъэкІкъым.

*Іуащхъэ пІалъэ зрата уэркъыр хабзэжъым тету и
щІыхъ имыкъутэу йокІуалІэ. Щхъэ фІэхыным и
хабзэхэр игъэзэщІэну хуэхъэзыру. Хуэшыси хузэрахъэр
а хабзэм. Хъэдэр Іуащхъэ щыгум трагъэжаери
щхъэхъыж ящІ.*

115. Уэркъ и щІыхъ икъутэркъым.

116. Уэркъ щІыхъ тІысыпІэ лыхъуэркъым – къелэжъ.

ЖъантІэ щІэкъукъым жиІэу аращ.

117. Лыхъужь хъуэхъур уэркъым и псэм фІэдахэщ.

ЗыхэпсэукІыр аращ.

118. Пщыхэр мэхасэри - уэркъхэр зэщІошасэ.

119. Уае бзаджи биижъ бзаджи уэркъ къахуикІуэткъым.

120. Топ щхъуантІэжъу гъуахъуэм уэркъыр и
шыбгъэрыуэщ.

121. Гъуэгущхьиблыр щызэхэкІыр уэркъым и хъыбар
пыхыпІэщ.

122. Уэркъ хъэщІэ ягъэшэсыжри, докІуатэ.

ПщІэ лей зыхуащІ жыхуиІэщ.

123. Іуащхъэ пІалъэ зрата уэркъыр щхъэ фІэхыным
щыщтэркъым.

Еплъ 129-м.

124. Уэркъым емыпцІыжыр и хабзэщ.

Уэркъым и хабзэр и быдапІэщ.

125. Уэркъ нэсым щхъэ фIихар ехъыж.

Еплъ 129-м.

126. Уэркъыр псэм дэлажьэркъым.

*Псэр зэхъуапсэ псом зыдригъэхъэхкъым,
зыхуегъэныкъуэ.*

127. Уэркъым хуэмыфашэ шIакIуэзехъэ ищIыркъым.

128. Уэркъым екIэ иужь ихъэм джатэпэр поплъэ.

ЕкIэ иужь къыхъэм зрегъэцIыхужыф.

129. Уэркъ щхъэхъыжым жыр лэныстэ кыпоплъэ.

*Iуащхъэ пIалъэ зратам и насыпыр текIуэмэ,
къыпэувар Iуащхъэ цыгум трагъэжаери хуэшысэкIэ и
щхъэр фIех. Щхъэ фIихар уэркъыжъ хабзэмкIэ е и
анэм е и щхъэгъусэм и куэцIым иридзэжыну и
къалэниц. Уэркъым щхъэ фIихар и анэм куэцI идзэ
хуецIри зыкърегъэцIыху, и къуэм и хъэдэр зытежсея
Iуащхъэм и цIэр кърелуэри къыцIокIыж,
къыкIэлъадзыну жыр лэныстэр зытримыгъахуэу.
Щхъэ фIахами кIэлъызэрахъэ хабзэхэр абыкIэ зэфIэкIа
мэхъу.*

130. Уэркъ бийм хуэзамэ, зегъэзыпIэ лыхъуэркъым.

КъыкIуэтыркъым, къыпэплъэм хуэхъэзыриц жыхуиIэц.

131. Уэркъыжъ бий хэплыхъарэ ныбжьэгъу
хэплыхъарэ егъуэт.

132. Уэркъым бийр махуэм ирегъэзри жэштеуэ
хуещIыж.

*Махуэм езауэми жэщри дегъакIуэ, кIэ ирет и бийхэм
жыхуиIэц.*

134. Бийж пашэр уэркыжым еутыпщыж,
шыпхэмклэ и гупэр, шыщхэмклэ и щыбыр
гъэзауэ.

135. Бий пашэ шу гъусэм уэркыым нэклу дамыгъэ
трэдзэри хыбарегъащлэу и хэкум еутыпщыж.
Уэркыж хабзэщ.

136. Шу закъуэм и лыгъэр гъэлъэгъуаплэ йохуэ.

137. Уэркыш мэкъу пасэрышхщ.

138. Уэркъ уанэ дыжбын хэщыклщ.

Уэркъ уанэ дыжбынклэ къэщылахъащ, зэфзэщ.

139. Уэркъ джатэ игъэдалъэркыым.

Уэркъ уэщхъукыым жыхуилэщ.

140. Уэркъ илъа кыгъазэркыым.

141. Уэркыыр шэсыгъуэм хуоплащлэ.

*Луэхуншэу щысыныр и жагъуэщ, зеклуэ гъуэгур и
хъуэпсаплэщ.*

142. Уэркыым и ежъэклэр и къэклуэжыклэщ.

*Уэркыыр зэгъэпэщауэ йожъэри, зэклэлъымыклуэуи
кыгъэзэжыркыым.*

143. Уэркъ шу закъуэр санэхуафэ утыку ихъэркыым -
хуагъэфашэ.

Санэхуафэ утыкум уэркыыр хуэзышэр и лыгъэщ.

144. Уэркъ шу закъуэм бий пашэм и укыклэр псоми
налуэ ящешлэ.

Шу закъуэм и зеклуэклэм щыщ хабзэщ.

145. Биидзэ гуащлэри уэркыжым лъэрыщыкыу
лэщлоухэ.

Биидзэр сыт хуэдэу лъэщу кыщлэмыклами,

146. Уэркъыжъ бласхъуэжъей зыхэс фадэ къратми,
хофынкI.

*ЗыукIын зын хэлъу къратами, закъримыгъащIэу
ихуэфащэр ярещIэ.*

147. Хамэ бийжъхэм адыгэ уэркъ зэраукIыныр я
гунсысанIэщ.

*Адыгэ уэркъыр дыкъэзыухъуреихъ лъэпкъхэми
нэхъжсыжъэхэми лIыгъэкIэ къащхъэщокI, псоми
йофIэкI.*

148. Уэркъ гъэсар жъантIэщIэкъукъым.

149. Хэку хасэр уэркъым зригъажъэркъым.

150. Уэркъ къалэныр гъэунэхуаш.

Уэркъ хабзэм тетщ.

151. ЛIыгъэ нэпцI уэркъ екIуркъым.

152. Уэркъ шэ фиям зэпылуидзкъым.

Шынэ и хабзэкъым.

153. Уэркъ и IуэхущIафэкIэ зыхуигъэпсэлъэжкъым.

Уэркъ хабзэ къемызэгъ илэжъкъым.

154. Уэркъ шу закъуэр и шыфэ-лIыфэкIэ и шыфэ
щIыкIэкIэ къащIыху.

Шу закъуэм гъэпсыкIэ илэщ, хабзэ тклIи зэрехъэ.

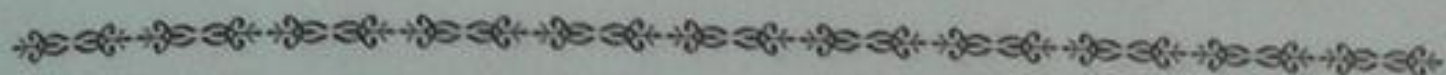
155. Утыку ихъа уэркъым и шыр зэтегъэуIэфIащ, езыри
зытеубыдащ.

ЗэпIэээрытищ жыхуиIэщ.

156. Хэкур бийм езыщэурэ шэ зытрищIэхэр яхэтщ
уэркъхэм.

Джаур зауэжъым Къэбэрдейр зэтрикъутащ,

ихъахэм итIэ кэрнIэм илIи итIэ, зыбгъэ мыхъыжхэр

157. Пшышхуэм и хьэщІэщыр къемэщІэкІмэ, кьуажэ тегуашэ ящІ.

158. Хэку гузэвэгьуэшхуэм лъхукьуэщо адэм жрамыІэф пшышхуэм зэхрагьэх.

МыхьумыщІэ хабзэ кьохьу.

159. УэркъымкІэ гурыІуэгьуэщ: нэхьыщІэр ягьэІущ щхьэкІэ, нэхьыжьыр яущийкъым.

160. БлэкІа Іуэхур нэгьуэщІ ищІыжыну уэркъыр пыхьэркъым.

ПцІыупсыныр и хабзэкьым.

161. Уэркъ пашІэм кьимыхьа жьакІэм кьихьыжьыркьым.

162. Уэркъ кІуэдыжыгьуэр лъэпкъ кІуэдыжыгьуэм пэжыжьэкьым.

Хэкум и щхьэщыжакІуэхэм хэкур яфІэкІуэдмэ, уэркъым и пцІэр йохуэх, лъэпкъри мэкІуэдыж, лъхукьуэлІхэм ящІэнур ямыщІэурэ, хамэ хабзэ щІоувэ.

163. Уэркъ жагьуэгьуншэ хьуркъым.

164. Лъэхьэнэ кІыхькІэ бий зэныкъуэкьуа Хэкум уэркъ хэплтыхьа кьыхокІ, и щхьэщыжакІуэу.

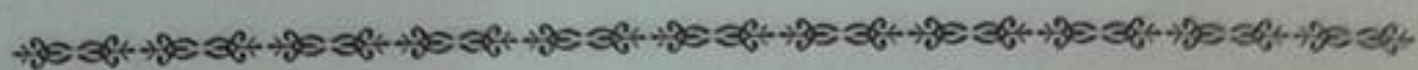
Илъэс мин бэжыгьэкІэ бийм щахьумэурэ кьекІуэкІа адыгэ лъэпкъым кьигьэщІащ уэркъхэри уэркъ хэплтыхьахэри.

165. Бийм уэркъ зэушт ещІри лъэпкъ кьарур егьэмащІэ.

Джаур зауэжьым пацтыхь хужьыжьым и инэралыжьхэм ялІыгьэншагьэм кьигьэунэхуа Іэмалищ.

166. Уэркъ зэхьуэзэщэщ хэкум и нэхь бий шынагьуэр.

167. Уэркыжь гъуатэмэ, щлэри мэщлытэ.

*Уэркыжь дэхуэхмэ, уэркъ щлалэхэм зыдэплъеин
ялэжкыым.*

168. Игъажэ пэтми адыгэльклэ зызымыгъэнщлыр
Темырболэтщ.

169. Пщышхуэ лажьэншэу хэкурысхэр игъэплейтеймэ –
ироуклытэ.

Пщышхуэр емыгунсысауэ унафэ ищлкъым.

170. Пщы зэадзэкъуэр зы унафэ щлэмытыжыфмэ,
хэкум и клуэдыжыгъуэр къэсаш.

Джаур зауэжыым къытхуихъа мыгъуагъэщ.

171. Уэркъ акъыл зи пашэм пэжыр и гъуазэщ.

172. Пщышхуэр нэхъыбэм яфлэзахуэм –хуэщхьэпэнщ.

Нэхъыбэм яфлэзахуэм пщышхуэр къуоувэ.

173. Уэркъым щлалагъэклэ къылэщлэщлар
щлхъумэркъым.

174. Бийм клэлыклуэ лъагъуэрэ гъуэгурэ
къэзымыгъуэтыжыфыр уэркъ епсыхыжарщ.

175. Маржэ зыдыжалэм уэркъ джатэ щалэт.

176. Уэркъ гугъэ щэхуми и луэхушлэфэ лъагэщ.

Уэркъым гугъэ мыхъумыщлэ ищлкъым.

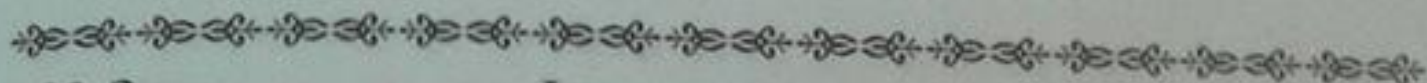
177. Зэман клыхъым уэркъри зыщлэгъэгунсысыж.

*Зэман-зэманклэрэ уэркъ хабзэм зэхъуэклыныгъэ егъуэт
и гуащлагъым клэримыгъэхуу.*

178. Уэркъыр и Хэкум и бгъэ щызу щымыбауэжмэ –
еижкыым.

Хэку зэхэкъутам и бгъэ щызу щыбэуэфкъым.

179. Хэкур плэщлахамэ, къинар узубыдам щыдэжын,

180. Зэрыщыт имыщІэжу уэркъ зыпэмыльэщын
хуэдалъэркъым, къару щэхукІэ ирещІыкІ.

181. Уэркъым жиІэм и бгъуагъымрэ и кІыхъагъымрэ
имыщІэу къипсэлькъым.

КупщІэнишэу псалъэркъым.

182. Уэркъыш гум щІащІэркъым.

183. Уэркъыр щхъэхуимытыныгъэм псэкІэ
еувалІэркъым.

184. Хэкум и хуитыныгъэр зыфІэкІуэда уэркъхэм
псэжхэр тепщэ яхуохъури я кІуэдыжыпІи
къагъуэт.

Адыгэ хэкум нэрылъагъу дыдэ щыхъуащ.

185. Уэркъ зызыщІэжым зилІэжкъым.

186. Уэркъ жыІэкІэм хуэІэзэщ.

187. ЩІакІуэ кІапэ теува уэркъым Іэщэ хэдэ уегъэщІ.

Іэщэ зэрызэуэныр къыпэувам къыхрегъэх.

188. Іуащхъэ плалъэ зыхуащІам уэркъ хабзэкІэ Іэщэр
егъабзэ.

Хылагъэ Іуэхум хилъхъэркъым.

189. Уэркъ шыкІэпшынер егъаджэ, Іэщэр егъабзэ.

190. Уэркъ бийм и губжъ и лыхъуакІуэщ.

191. Уэркъыр щыльми лъаІуэркъым.

ГущІэгъу лыхъуэркъым.

192. Іуэхум куууэ кІуэщІрыпльыныр уэркъым и хабзэщ.

193. Дуней мылькукІи уэркъ илъ ихъуэжыркъым.

*КъызыхэкІа адыгэ лъэпкъыр ихъуэжкъым. Хъыбар
куэд щыхъэт тохъуэ абы. Тырку султІаным адыгэ
уэркъыжъ гуэрэм и Іэщэ гъэбзэкІэри, и зыІыгъыкІэри,*

къритыну, зауэлпаишэуи игъэувыну, тыркуу
зригъэтхмэ. Къыхуигъэльэгъуа мылкъумклэ дэнэ къэна,
дунейм дыцэу тельымклэ имыхъуэжыну жилащ и
адыгагъэр. Тыркуу мы дунейм илъэс минклэ тет
нэхърэ адыгэу зы илъэс тетмэ, нэхъ къицтащ.

194. Хэкум и гуауэм уэркъ джатэрыуэхэр зэхуешэ.

Я къалэн ягъэзащлэ.

195. КIахэм и гуауэм щхьахэр ирогузавэ.

*Адыгэхэр зы лъэпкъыу зэрыщытыр
пщызымыгъэгъуицэщ.*

**196. «Къэбэрдеижьу жыгейжь мафIэ» жезыгъэлар
уэркъхэрщ.**

*Дыкъэзыухъуреихъ лъэпкъ гъунэгъухэми жсыжъэхэми
дакъыщхъэщыкIыу, дефIэкIыу, ахэр зэи
зыдынэмысыну лъэгапIэм дыхуэзышар уэркъхэращ.*

197. Уэрым и къудамэ лъэщыр уэркъщ.

*Дзэшхуэ зэхэувам и къудамэ нэхъ лъэщыр уэркъ
шуудзэщ.*

**198. Хэку гуауэшхуэм уэркъри лъхукъуэщори
здегъэшэс.**

*Бийхэр хэкум къызэригуамэ, хэкурысхэр псори зэгъусэу
и щхъэщыжакIуэ мэхъу.*

**199. Уэркъым хуэмыфашэ щIакIуэзехьэм уанэгур
зэриубыдын Iэмал къельыхъуэ.**

200. Уэркъым къыдэмышхун зыдигъэльэхъукъым.

**201. Лыгъэ зэхэгъэкIыпIэр зыгъэунэхуар уэркъ
дамэгъу мэхъу, е шу закъуэ насыпыр къохъулэ.**

Шу закъуэ зеклуэкIэр уэркъ хабзэм йогуэщIэкI,
лIыхъужь насыным и лъыхъуаклуэщ, я щэху
хъуапсапIэщ, уефыгъуэнкIэ Iэмал зимыIэщ.

203. Пщы хасэ гуащIэу щызэпсальэми, IэщэкIэ
щызэпэувыркъым.

Хасэр хабзэм тету ирагъэклуэкI.

204. Хэкум епцIыжа уэркъыр гъащIэ гъуэгум
йоджэрэзэх, къыдеклуэкIа хабзэфIри хэмылбыж.

205. Хэку щхъэхуимытым уэркъ дэхуэха щолъагъу.
Уэркъ хабзэр ирикъуу цызэрахъэжкъым.

206. Уэркъ лIыхъужь и пашхъэщIэпщаклуэхэм хабзэм
къемызэгъ щаIуатэркъым.

207. Къэбэрдей уэркъыжъхэм яхузэфIэмыкIыжу ди
хэкур щэлурэ гызу я пашхъэ илъащ.

208. Уэркъым щипушIэм щыпеупщI.

209. Игурэ и псэрэ утIыпщауэ пщышхуэр псэукъым.
*Пщышхуэм нэхъ зыхуэсакъыжу, хабзэм тету Iуэхур
зэрехъэ.*

210. Пщышхуэм лъэпкъым и гугъапIэр и гупсысапIэщ.
*Хэкурысхэм я гугъапIэ зэмылIэужьыгъуэхэри
дыкъэзыухъуреихъ хабзэ зеклуэхэри зэтилъыту унафэ
Iуц къищтэфу щытын хуейщ.*

211. Жьыгъэ къызылъэIэсарэ уэркъыжъ дагъуэншэрэ.

212. Уэркъ зауэр хабзэрэ гушIэгъукIэ зэгъэпэщаш.
*Псээжъ лъэпкъхэм хабзэфIи, гушIэгъуи, хуэгъэгъуи
ящIэркъым, я теплъэкIи къэрабгъэ гужэзщ.*

213. Пщы түмэхэм къахэкIакъым лIыгъэншэ зыфIащан

емыблэжу, лыгъэ лей къакъуэклъу, хэкум хуэпэжу,
пцы удэфахэм зыкърагъэцлыхужыфу, хэкум
лъагъуныгъэ мыухыжыр хуалэу къэпсэуахэц. Псалъэм
папцлэ: Андемыркъан, Хьэтлэхъуцокъуэ Тальостэн
сымэ, нэгъуэцл куэдхэри.

**214. Адыгэпщ зи щыпэлъагъу лъэпкъ хамэхэм я тхъэ
пэлытэщ..**

**215. Дэтхэнэ зы адыгэпщми бгырыс лъэпкъхэм мывэ
гъэтлхыль хабзэ хуащл, тезырри щхъэзыфлэфагъклэ
егъэув.**

Кавказым зы лъэпкъ исакъым адыгэхэм флэкла пцы
зилэ. зыгуэрми пцыцлэр зрахъэну хуадэртэкъым.
Къумыкъу шамхалхэм илъэсицэм цлугъуклэ тхыгъэ
лъэлъу хуатхащ пацтыхъ хужьым адыгэпщхэм
хуагъэдэну. Абыхэм я пцлэрялэтыну къехъуллэуэ
щытакъым. Ди гъунэгъухэм я хъуапсэпцлэ нэхъыцхъэу
ялэр я гъащлэм къриубыдэу зэ нэхъ мыхъуми адыгэпщ
луплэну, луплэхэми тхъэ пэлытэ яцыхъут, я
къуэрылхухэм хуалэуэтэжт, ирипагэт, иригушхуэу
къахуэна гъащлэм псэут. Джасур зауэжъым хэта урыс
гуэрым къыхуихуат Къэбэрдеипщым и хъэцлэщым
цлэсыну, луплэну. Дзэм къулыкъу щипцлэнур иухауэ и
унэ нэсыжыху Арысейр зэпиупцлати, ефанлэ—ешиханлэ
куэдми цлыхъащ, пцлэнишэуи псоми цыхъэцлэщ, ахъшэ
яритын имыдэу: адыгэпщым зэрыбгъэдэсар и
щъэусыгъуэу псоми епэгэкълъу, ар и папцлэм телъу.
Модрейхэри адыгэпщым и пцлэр зыдынэсым

Абы щыхъэт тохъуэ къэрал куэдым я дэфтэр
хъуманІэхэм иІэлъ тхыгъэ бжыгъэнишэхэр.

216. Залымыгъэ зэманым уэркъыр ящыщ ещІ псы
щІагъым мэкъумэш щызыщІэм.

Мы псалъэжьыр къэзыгъэщІар джаур зауэжьыращ.
Къыдэзауэ инэралыжьхэм дзэшхуэ бжыгъэнишэ
яІэщІэлъми фочхэри, тон щхъуэнтІэжьхэри куэд
яІэщІэлъми адыгэ уэркъ шуудзэ мащІэм хьэлэч
къахилъхьэрти, инэралыжьхэр зыщыгугъа къэзакъхэм
шынэ къащтати хылагъэрэ напэнишагъэрэ зэрахъэу
хуежьащ. Адыгэ къуажэхэр къаувыхьурэ тонкІэ
дэуэхэт, лыгъэ мэш иІанІэхэм ирадзт, гъавэ
Іумыхыжар шы лъабжьэкІэ яутэрт, гъаблэ
къагъэхьурт, емынэ уз къытхуахьт. НэгъуэщІ
хьэкІэкхъуэкІагъэ куэд зэрахъэурэ тІэкІу - тІэкІуурэ ди
щІыр зэранхъуащ.

Адыгэхэм я зауэкІэ хабзэхэм мыбыхэм ящІэр
къезэгътэкъыми Іэмал шэрыуэ гъэщІэгъуэн куэд
къагупсысащ. Хылагъэрэ лыгъэрэ зэхэлэуэнтІауэ
къагъэсэбэн хъуащ. Ди зэуэкІэ хабзэр ефІэкІти абы
нэхьри къыгъэгубжьт ди биижь зэрыпхъуакІуэхэр. КІэ
зимыІэ хьыбар гуузиц узытесэлъыхьыну къэнахэр.
Хахуэу зыкъэзылътэж инэралыжьхэр адыгэпщым и
пащхэм къыхутэмэ, хъумпІэщІэджу, къэрабгъэ дыдэу
закъыпщыхъужт. Абы я напэнишагъэми я хылагъэми
хигъахъуэт, я сэлэтхэми щысхьынишэ яхуэхъути
бжыгъэнишэу адыгэ хэкум щагъэтІылт. Дуней псом

трахыну, ягъэпщылъын къахуэмынэжыну шынэрти,
дэІэпыкъуэгъу нэпцІ къахуэхъуащ. Тыркуми а Европэм
зыкъыкІэrimыгъэхуу Урысейр адыгэхэм я ІэкІэ
къарууншэ зэрищІыным елІэлІащ. Арати адыгэхэм я
лІыгъэмрэ я хахуагъэмрэкІэ щапэмылъэщым
бзэджагъэ Іэмал къагъэсэбэп хъуащ, ауэ адыгэм я
цІыхугъэри я гуцІэгъури яхуэгъэкІуэдакъым. Биижь
хъэжьукІыдзэм ди лІыхъужьхэм хъэщхъуэжь хабзэу
зыкърагъэшхащ.

217. Хэку хуимытым уэркъыжьри дыгъужьыжьри
лъхукъуэлІым и убальэм йохуэ.

Уэркъым и хабзэм кІэроху, ауэ дыгъужьым и
лъэщагъыр зыгъэунэхуа лъхукъуэлІхэм абы ирагъащэ.

218. Бын гузэвэгъуэм пщыри мывэм ирегъэгъу.

219. Уэркъышми и пашІэр пІуантІэмэ, и щІыбыр
щогъупщэ.

220. Пщым и щхъэр пкъуэльми, и лъэр пкъуокІ.

Пщыр зытет лъаганІэр зыщигъэгъупщэркъым, сым
хуэдэ псэгузэвэгъуэми и Іэпкълъэпкъыр гъэр
хуищІкъым.

221. Губжьымрэ пэбжъауэмрэ уэркъ псалъэр зэблаш.

ЗэпІээрыту зэрыщытын хуейр кърегъэщІэж.

222. Уэркъ и Іэщэ убзэркъым.

Уэркъ Іэщэ Іэрыхъар ІэщІэкІкъым. Зытригъэпсам и
Іуэхур зэфІэкІащ.

223. Уэркъыр джатэпэм Іуплъэныр и хабзэщ.

И дуней тетыкІэщ, уэркъ хабзэщ.

224. Шу закъуэм б

дрихьэллакьым икли я флэцхъуныгъэми хэлакьым.

Икли шу закъуэр губгъуэ зауэллу ялгагъутэкьым,
къэрабгъэ цлыху куэдэ зэхэувахэр къаруушхуэу
ябжырт, итланэми адыгэ шу закъуэм ахэр
ирилъэцлыкит. Нобэ лэцлыб хъуауэ хабзэфл куэд,
тельыджэрэ гъэцлэгъуэну зэхэухуэнауэ,
къыдеклуэклыу цытащ уэркъ шу закъуэм, уэркъ хабзэм
и лъаганлэр зыубыдам.

225. Лыгъэ гъэтлылаклэ къулейщ шу закъуэр.

И дуней тетыклэм къегъэлгагъуэ а цэхухэр, лыгъэрэ
хабзэжыфлклэ зэхэгъуэва ди тхыдэжыу джатэпэклэ
ятхам куэдрэ уцрохьэллэ а лыгъэм. Ди жагъуэ
зэрыхъуници нобэклэ ди тхыдэтх нэцлхэм ямылгагъу
зацлри, цтэлэцтаблэхуэ гунэф зыхуацл.

226. Мывэ гъэплъари уэркъ хэкуншэри къочэ.

Хэкум хуилэ лъагъуныгъэр къегъэлгагъуэ.

227. Шу закъуэм бийр ибжкьым – гын флыцлэ пхъашэр
треунащлэри къэнар и сэшхуэм лэщлеухэ.

Шу закъуэу, уэркъ хабзэм и лъаганлэр къызэхъулам и
луэху зехьэклэщ.

228. Бий бжыгъэншэм пэувын гупыж ялэу мэпсэу уэркъ
шуудзэр.

229. Уэркъхэрллыгъэ-шыгъэклэзэхэтш.

Уэркъ хабзэжыщ.

230. Къэбэрдейжыр уэркъыж зеклуанлэщ.

Къэбэрдейм уэркъыж хэплыхъа къыгъэцлам
жригъэлащ мы псалъэжыр.

231. Луэлышэр алыгэпщхэм шагъдиджхэр я лэдэжу я

Кавказышхуэм кыпэхъун имысу, я лыгъэ
гъэлъэгъуаплэу адыгэпщхэр цызеклэуэ цытащ. Iейклэ
къапэувым хуэфэцэн жэуапыр клэлагъэплацлэу.

232. Пшышхуэр сыт хуэдэ гуауэшхуэм Iумыщлами
зэрыфIэкIын лыгъэ кыкыуокI.

Пшышхуэм и хабзэжыщ.

Мы стхыжа уэркъ псалъэжы тIэкIум тхыдэтх нэпцI-
хэмрэ, адыгэ нэпцIхэмрэ хъэ бзаджэм хуэдэу зыкыра-
упсеинущ, дзэкъэну хъэзыру. Абы гъэцIэгъуэн зыри хэль-
кыым, ахэр псори хъэл мыгъуэм теувауэ илъэсищэм
нэблэгъауэ ирокIуэ, кытекIын муради яIэкъым. Уэркъ
псалъэжыхэр куэд мэхъу, сэ и кланэ – лъанэ кысIэрыхъауэ
аркъудейщ.

Мы тхыгъэ тIэкIурзыхуэгъэзар я адыгэпсэм игъэгъу-
завэ мащIэ тIэкIуращ. Зыми хуитыныгъэ иIэкъым лъап-
кыым и тхыдэ пэжыр игъэпцкIуну, пцIы зацIэрэ напэн-
шагъэкIэ зыхэлэунтIыхъа тхыдэ нэпцIыр цIыхум и пащхъэ
иратхъэуэ ягъэщхъэрыуэну. Нэхъ шынагъуэжыраци хэку
хъэхум исыжкыым тхыдэ пэжым хуеи, иригузави. Шынэ уз
зэфыкI адыгэ нэпцIхэм зэвгъэцIэну сыхуейт, зыми
фыкыриджэкъым зыгуэрым фыпэувыну, фезэуэну. Фи
бынхэм щIэныгъэхэм я лъаганIэр къалэрыгъыхъэ.
Тхъэшхуэм дыкымыужэгъужамэ, абыхэм къахэкIыныщ,
пасэрей адыгэ лъагъэуэ жэуапыр кIэлагъэплацлэу.

Сызытетхыхъа уэркъ псалъэжъхэри абы уцызыгъэ-
гъуазэхэми я нэхъыбэр къапысхауэ цытащ:

1. МазэуцI ХъээрэIул 1975-1976 гъэхэм къылуэтэжаш. Ар 1916 гъэм Куимэзыкъуей къуажэ къыщальхуаш.
2. Быф ХъэпIытIэ хъыбар гъэцIэгъуэн куэд жезгъээIэжаш 1969-1977 гъэхэм. Ар Бырхъэм ЗэхэкI ипхъуи, 1869 гъэм къальхуаш, абы цыгъуэ и ныбжъыр илъэсищэм цIигъуат.
3. Абыкъуэ Таужан - Бырхъэм СутIэ ипхъуи, 1902 гъэм къыщальхуаш Куимэзыкъуей къуажэм. 1969-1980 гъэхэм хъыбар куэди, уэрэдыжъу пIыи, тхылъхэм имыхуауэ, къылуэтэжаш.
4. ЛэмпIэжъ ТIытIу 1901 гъэм Куимэзыкъуей къыщальхуаш. Хъыбархэр къыпысхаш 1976-1980 гъэхэм.
НобэкIэ ди жагъуэ зэрыхъуници псори дунейм тетыжкъым.
5. Къундетхэрэ Агуейхэрэ я лIыжъытI Iумахуэхэм садэуэришэрыну къысхуихуаш. Къэбэрдей уэркъыжъ цIэрылуэхэм къахэкIаш.
6. Уэркъым къызэрыхэкIар зымыгъэгъуашэ Алмэ Алыдж хъыбар куэд сригъэдэIуаш. Куимэзыкъуей къыдэтIысхъэжри цыпсэуаш.

Сызытетхыхъа уэркъ псалъэжъхэри абы уцызьыгъэ-
гъуазэхэми я нэхъыбэр къапысхауэ цытащ:

1. МазэуцI ХъээрэIул 1975-1976 гъэхэм къылуэтэжаш. Ар 1916 гъэм Кушмэзыкъуей къуажэ къыщальхуаш.
2. Быф ХъэпIытIэ хъыбар гъэцIэгъуэн куэд жезгъээIэжаш 1969-1977 гъэхэм. Ар Бырхъэм ЗэхэкI ипхъуи, 1869 гъэм къальхуаш, абы цыгъуэ и ныбжъыр илъэсицэм цIигъуат.
3. Абыкъуэ Таужан - Бырхъэм СутIэ ипхъуи, 1902 гъэм къыщальхуаш Кушмэзыкъуей къуажэм. 1969-1980 гъэхэм хъыбар куэди, уэрэдыжъу пIыи, тхылъхэм имыхуауэ, къылуэтэжаш.
4. ЛэмIэжъ ТIытIу 1901 гъэм Кушмэзыкъуей къыщальхуаш. Хъыбархэр къыпысхаш 1976-1980 гъэхэм.
НобэкIэ ди жагъуэ зэрхъуници псори дунейм тетыжкъым.
5. Къундетхэрэ Агуейхэрэ я лIыжъытI Iумахуэхэм садэуэршэрыну къысхуихуаш. Къэбэрдей уэркъыжъ цIэрылуэхэм къахэкIаш.
6. Уэркъым къызэрыхэкIар зымыгъэгъуашэ Алмэ Алыдж хъыбар куэд сригъэдэлуаш. Кушмэзыкъуей къыдэтIысхъэжри цыпсэуаш.

*Зытхыжар къэзылъхуауэ лIакъуэ пщыкIуэ зыщIэ, зы
ныбжыыр илъэс 60-м ебэкъуа Кушмэзыкъуей дэс
БырхэмхэМышэ и къуэ Мухьэмэдищ*

*ХэIэзэщIыхьар (редактор), те дзэным
хуэзыгъэхьэзырар Мэи Исмелищ*

Къэзыщыпар Ефэнды Мариатищ

Подписано в печать 28.02.2016. Формат 60х84/16.

Печать цифровая.

Бумага офсетная. 1.75 усл.п.л.

Тираж 20 экз. Заказ № 015

г. Нальчик, 2015

Отпечатано в типографии «Принт Центр»

г. Нальчик, ул. Братьев Кушховых 79 «А»

www.print07.ru

